

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЈА И АРХЕОЛОГИЈА**

ISSN: 1857-7342

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2011**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЈА И АРХЕОЛОГИЈА**

Издавачки совет

д-р Саша Митрев
д-р Кирил Цацков
д-р Кирил Барбареев
д-р Зоранчо Малиниов
д-р Звонимир Николовски
д-р Трајче Нацев
м-р Александар Донски
м-р Оливер Цацков
м-р Верица Јосимовска

Редакциски одбор

д-р Кирил Цацков
д-р Зоранчо Малиниов
д-р Звонимир Николовски
д-р Трајче Нацев
м-р Александар Донски
м-р Оливер Цацков

Главен и одговорен уредник

д-р Кирил Цацков

Единица на Универзитетот
Институт за историја и археологија

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров
Благој Михов

Печати

Печатница „Европа 92“ - Кочани
Тираж - 300 примероци

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Институт за историја и археологија
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п. факс 201, 2000 Штип
Р. Македонија

СОДРЖИНА

м-р Александар Донски ВОБЕД	7
д-р Тодор Чепреганов, д-р Ѓорѓи Чакарјаневски МАКЕДОНИЗМОТ ВО ВРЕМЕТО НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ	9
д-р Кирил Цацков НЕОДМИНЛИВАТА ПЕДАГОШКА ДЕЈНОСТ НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ ВО ШТИП И ВО ПРИЛЕП.....	17
д-р Ѓорѓи Малковски ПРОПАГАНДИТЕ НА БАЛКАНСКИТЕ ДРЖАВИ ВО ВРЕМЕТО НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ.....	25
д-р Силвана Сидоровска-Чуповска ПРОСВЕТАТА ВО ШТИП ВО ВРЕМЕТО НА ПРЕРОДБАТА	31
д-р Александар Илиевски ПЕДАГОШКО-АНДРАГОШКАТА ДЕЈНОСТ НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ.....	41
д-р Михајло Георгиевски ПРОСВЕТИТЕЛСКИТЕ ПОГЛЕДИ НА КРАТОВСКИОТ УЧИТЕЛ ДИМИТАР ПОП ЈОСИФОВИЧ, СОВРЕМЕНИК НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ, ИЗНЕСЕНИ ВО НЕГОВИТЕ РАКОПИСИ ОД 1858 И 1869 ГОДИНА.....	51
м-р Дора Јурукова ЗНАЧЕЊЕТО НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ ЗА УЧИТЕЛСКАТА ДЕЈНОСТ ВО МАКЕДОНИЈА	57
д-р Наташа Котлар-Трајкова МАКЕДОНСКОТО ПРАШАЊЕ И ПЕТКО РАЧОВ СЛАВЕЈКОВ	61
д-р Билјана Ристовска-Јосифовска ИСТОРИСКИТЕ ПРЕСЕЛБИ ОД МАКЕДОНИЈА ВО ОБЛАСТА ТУЗЛУК ВО БУГАРИЈА (втората половина на XIX и почетокот на XX век).....	67

проф. Трајче Мицески, спец. Роберт Конески, дипл.теолог ЕДУКАТИВНО-МЕНАџЕРСКО-ЛИДЕРСКИТЕ ОДЛИКИ НА ДИРЕКТОРОТ НА НАРОДНОТО УЧИЛИШТЕ ВО ПРИЛЕП (1874-1877) - ЈОСИФ КОВАЧЕВ.....	73
д-р Зоранчо Малинов ФОЛКЛОРНИ И ЕТНОГРАФСКИ МАТЕРИЈАЛИ ПУБЛИКУВАНИ ОД ШТИПЈАНИ КОН КРАЈОТ НА XIX ВЕК	85
д-р Снежана Јованова-Митковска НЕКОИ СОГЛЕДУВАЊА ЗА „ЗВУЧНАТА МЕТОДА“ НА КОВАЧЕВ	97
д-р Александар Трајановски НАРОДНООПШТИНСКИ И ПЕДАГОШКО-БОГОСЛОВСКИ УЧИЛИШТА ВО МАКЕДОНИЈА КОН СРЕДИНАТА НА XIX ВЕК (ПО ПРИМЕРОТ НА УЧИТЕЛСТВУВАЊЕТО НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ, Д. МИЛАДИНОВ, СЛ. ДИНГОВА, К. ШАПКАРЕВ И ДРУГИ)	109
д-р Валентина Миронска-Христовска УЛОГАТА НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ ВО МАКЕДОНСКАТА ПРОСВЕТНА ТРАДИЦИЈА	123
м-р Елена Јосимовска УЧИЛИШТАТА ВО ШТИП ПРЕД И ПО ЈОСИФ КОВАЧЕВ	133
м-р Ванѓа Димитријева ЈОСИФ КОВАЧЕВ И ЗНАЧЕЊЕТО НА НЕГОВАТА ЛИЧНОСТ ВО КУЛТУРНОТО ПОЛЕ НА МАКЕДОНИЈА.....	137
м-р Ирена Китанова ЕТИЧКО-ЕСТЕТСКИТЕ СЕГМЕНТИ ВО БУКВАРОТ НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ.....	141
Донче Ефремов, Емилија Корунска ЈОСИФ КОВАЧЕВ И НЕГОВОТО ВРЕМЕ.....	145
м-р Оливер Цацков ЈОСИФ КОВАЧЕВ - УЧЕНИК И УЧИТЕЛ.....	151

м-р Ленче Насев ПОГЛЕД КОН ЖИВОТОТ И ДЕЛНОСТА НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ – ИСТАКНАТ МАКЕДОНСКИ ПЕДАГОГ И РЕФОРМАТОР ОД ШТИП	155
Иван Котев, Милена Цацкова ПРЕРОДБЕНСКОТО ДВИЖЕЊЕ ВО СТРУМИЦА И СТРУМИЧКО И УЛОГАТА И ЗНАЧЕЊЕТО НА АРСЕНИ КОСТЕНЦЕВ	163
м-р Верица Јосимовска ДЕЛАТА НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ И ВРЕМЕТО ВО КОЕ ГИ СОЗДАВАШЕ	175
м-р Кире Филов РАЗВОЈОТ НА ПРОСВЕТНАТА ДЕЈНОСТ ВО ШТИП ПРЕД, ЗА ВРЕМЕ И ПО ЈОСИФ КОВАЧЕВ	179
Лидија Камчева ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ И НЕГОВОТО УЧИТЕЛСТВУВАЊЕ ВО ШТИП	185
м-р Марија Коцева ОБРАЗОВАНИЕТО ЗА УЧИТЕЛИ ПО ВТОРАТА СВЕТСКА ВОЈНА	191

ЗНАЧЕЊЕТО НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ ЗА УЧИТЕЛСКАТА ДЕЈНОСТ ВО МАКЕДОНИЈА

Со кризата во Османската Империја, навлегувањето на странскиот капитал и постепено губење на територии, ситуацијата за македонскиот народ во османската држава станувала сè потешка и потешка. Во прилог на тоа говори и фактот што кај народот постепено се јавила желбата за богослужба на црковнословенски јазик наместо грчкиот, за словенски владици во црквите наместо Грци и училишта во кои ќе се предава на мајчин јазик, односно на македонски народен говор¹. Така отпорот кон Цариградската патријаршија, во која доминирале Грците, засилено јакнел, почнувајќи од 1767 година кога е укината Охридската архиепископија и натаму.

Секако дека условите им овозможувале и на Србија и на Бугарија да ја шират својата пропаганда на овие простори, но до создавањето на бугарската Егзархија во 1870 година, Грција предничела. Од 1870 година, борбата меѓу Грција и Бугарија за превласт во Македонија најмногу ќе се чувствува токму на црковен план, односно во црковно-училишните општини, а за сметка на тоа ќе страда населението². Во оваа група треба да се вброи и српската пропаганда, која можеби не била со толку силен интензитет како претходните, но сепак создавала раздор меѓу населението и подоцна ја отежнувала работата на Македонската револуционерна организација.

Покрај овие, во Македонија е забележано и присуство на католичка пропаганда. Во XIX век, а особено во првата половина и 60-тите години, мисиите организирани од католичката црква биле сè побројни, но и бројот на нивните приврзаници започнал да се зголемува³. Главната улога во

1) Оваа борба за црковна и културна еманципација на почетокот на XIX век го означува периодот познат и како македонска преродба (преродбенско движење).

2) Само за пример види: Иван Катарџиев, Еден документ за школската пропаганда во Македонија, ГИНИ I/1, Скопје, 1957, 293 - 314.

3) Тој замав резултирал дури и со движење за обнова на Охридската архиепископија во унија со римокатоличката црква. Види: Љубен Лапе, Одбрани текстови за историјата на

тој процес ја имал редот на Лазаристите, задолжен за пропагирање на католицизмот⁴. Како и да е, унијатството било само привремен излез за народот од тортурата која ја вршела Патријаршијата и манипулациите на Грците, па токму затоа биле склучувани униите – за да се издејствува црковнословенска богослужба, словенско свештенство и настава на мајчин јазик⁵.

Во време кога се оформуваат пропагандите на соседите кон Македонија и нивните претензии излегуваат на површина, сè посилено се изразува потребата за образован кадар во црковно-училишните општини, кој ќе го опишменува населението и ќе го шири македонскиот народен говор. Оттука произлегува и значењето на Јосиф Ковачев, кој со својата работа и дело значително влијае во училишно – просветниот процес во Македонија. Имено, тој ја согледал потребата првенствено за правилно обучен кадар, кој систематски и методолошки ќе ги задоволи барањата на народот и успешно ќе го пренесе своето знаење на терен. Ситуацијата налагала да најчесто се носат еднадвор свештеници и учители, поставувани од грчките, српските или бугарските општествено-црковни (просветни) пропагандни апарати. За тоа каква била ситуацијата во Македонија, кога се работи за црковно-училишните општини и воопшто ситуацијата во образованието, сведочи брошурата на Петар Поп Арсов, каде што за учителите-Македонци и нивната положба тој вели: „Тешка е ситуацијата на Македонецот-учител во Солунската гимназија! Нашите Македонци-учители кога влегуваат во гимназиската зграда се чувствуваат како во некоја турска канцеларија, каде што треба добро да ги обмислуваат своите зборови, треба да ги бројат: инаку биваат прогласувани за *сепаратисти* и ... тешко на златната им службичка!..“⁶

Во едни такви услови, Јосиф Ковачев со своите пишани трудови и особено работата на терен, се издвојува како посебно важен во развојот на учителската дејност во Македонија. По само 30-тина години од отворањето на првите училишта на македонска територија и во моменти на борби за превласт во црковно-училишните општини од страна на соседите,

македонскиот народ, II дел, Скопје, 1975, 181 – 186.

4) За дејноста на Лазаристите во Македонија повеќе информации дава: Славко Димевски, Историја на македонската православна црква, Скопје, 1989, 366 – 373.

5) За тоа посведочуваат и документите од тој период, види: Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава, том I, Скопје, 1981, 218 – 223.

6) Вардарски (Петар Поп Арсов), Стамболовштината во Македонија и нејзините претставници (превод, редакција, коментар и предговор д-р Ванчо Ѓргијев), Скопје, 2006, 78.

македонскиот народ се стекнува со мошне важна стручна литература⁷, која го трасира патот за негово правилно описменување и просветување. Во корелација со ова е и започнувањето со работа на педагошкото училиште во Штип, благодарение токму на Јосиф Ковачев. Најголемата придобивка се гледа во репродуцирањето на свои кадри и постепеното ослободување од инфилтрираните пропагатори и марионети од македонските училишта⁸.

Со анализа на делата и работата на Јосиф Ковачев, практично се предочуваат недостатоците на денешниот образовен систем на Република Македонија, кој сè повеќе се обезличува. Последиците што ги остава образовниот систем се трајни и го одредуваат правецот на движење на секоја држава. Тоа е стожер, кој ги гради државјаните и ги прави достоинствени претставници во светот, но пред сè ги обезбедува културно-општествениот просперитет и иднината на државата.

Во сосем други општествено-политички констелации од оние на Ковачев, наместо да постои континуитет и квалитет, образованието во Македонија, па и пошироко, започнува да се девалвира. Предговорот на „Школска педагогија“ од Ковачев треба да се сфати како безвременска порака. Тој вели: „Откако се докажа големото значење на народните школи во работата на народниот развој и усовршувањето во пообразованите европски држави, а најмногу во Германија, за ништо друго не се размислува и не се прават толкави напори, колку за тоа да се размножат и подобро уредат тие учебни правила, со кои исклучиво народот се подготвува за општествен живот. Денес таму преку градови и села, во најдлабоките пластови на општеството, во најоддалечените колиби проникнува начелото на човечкото образование, проникнуваат правила и надгледности, побуди и услишенија кои ја поставуваат основата на човечкото достоинство и слобода... Учителите учат на читање, сметање и мислење, нешта кои за секојдневна практика во секој случај се од големо значење и се корисни, а за иднината главен советник и звезда-водилка“⁹.

7) Тука спаѓаат неговите дела: Школска педагогија или методическо ръководство за учителите и управителите на народните школи; Буквар по нагледна и гласна метода и Български буквар по звучната метода за народните школи.

8) Ова навистина ќе биде од големо значење кога ќе се формира Македонската револуционерна организација и нејзините дејци ќе ја шират мрежата, токму како учители низ македонските села и градови.

9) I. A. Ковачова, Школска педагогија или методическо ръководство за учителите и управителите на народните школи, Часть първа, Общаметодика, Солунъ, 1873, Предговоръ.